

بررسی تأثیر خلاقیت بر موفقیت تحصیلی با توجه به نقش میانجی تاب آوری و احساس تعلق به مدرسه در دانش آموزان مقطع متوسطه دوم خانواده‌های نیروهای مسلح

سیدمحمدحامد حسینی^۱

علیرضا پیرخانفی^۲

اکبر محمدی^۳

چکیده

موفقیت تحصیلی مفهومی است که با عوامل متعددی رابطه دارد. از این رو کشف ارتباط موفقیت تحصیلی با عوامل مرتبط با تحصیل، از اهمیت زیادی برخوردار است. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر خلاقیت بر موفقیت تحصیلی با میانجیگری تاب آوری و احساس تعلق به مدرسه در دانش آموزان مقطع متوسطه دوم خانواده‌های نیروهای مسلح در یکی از شهرک‌های نظامی صورت گرفت. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و بر اساس گردآوری داده‌ها، در مقوله‌ی توصیفی-پیمایشی می‌باشد و از نظر روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان مقطع متوسطه دوم فرزندان کارکنان نیروهای مسلح در یکی از شهرک‌های نظامی در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که با استفاده از فرمول کوکران ۹۰

۱- دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی. دانشکده پزشکی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی. واحد گرمسار، گرمسار، ایران. hoseiny140@gmail.com

۲- دانشیار عصب روان‌شناسی گروه روان‌شناسی بالینی، دانشکده پزشکی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران. (نویسنده مسئول) alireza_pirkhaefi@yahoo.com

۳- استادیار گروه روانشناسی بالینی، دانشکده پزشکی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران.

دانش آموز به عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. از پرسش نامه های احساس تعلق به مدرسه بتی و بری، تاب آوری کانر و دیویدسون و خلاقیت عابدی و همچنین معدل دانش آموزان برای اندازه گیری متغیرها استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار اسمارت پی آل اس استفاده شد. از هشت فرضیه این پژوهش، پنج فرضیه تائید و سه فرضیه رد شد که علت آن در بخش بحث و نتیجه گیری مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه متغیرهای خلاقیت، احساس تعلق به مدرسه و همچنین موفقیت تحصیلی تأثیر مثبت و معنا داری باهم دارند و در خصوص متغیرهای خلاقیت و موفقیت تحصیلی نشان داد که عوامل دیگری می تواند باشد که تأثیر خلاقیت بر موفقیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار داده و کاهش داده است، لذا پیشنهاداتی جهت برانگیختن خلاقیت در متون درسی، روش تدریس و محیط آموزشی ارائه گردید.

واژگان کلیدی: خلاقیت، تاب آوری، موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه، دانش آموزان خانواده های نیروهای مسلح

مقدمه

یکی از مهم ترین اهداف آموزشی بشر پیشرفت و موفقیت است که این موضوع در خلال فرایند آموزش شکل می گیرد. موضوع پیشرفت در ابعاد و حوزه های مختلف پدیدار است. به طور مثال در مدرسه و دانشگاه پیشرفت تحصیلی، در مشاغل و حرفه ها پیشرفت کاری و غیره. در این پژوهش محقق به دنبال پیشرفت (موفقیت) تحصیلی با توجه به برخی مؤلفه های آموزشی و روان شناختی است. این مؤلفه ها شامل خلاقیت، تاب آوری و احساس تعلق به مدرسه است که به اختصار بیان خواهند شد. فرایند پیشرفت تحصیلی به عوامل مختلفی بستگی دارد اگر بخواهیم گام های بلندی در

حوزه‌های مختلف علمی برداریم، باید درک بسیار دقیقی از فرآیند خلاقیت، مقدمات آن و مهارکننده‌های آن پیدا کنیم. در جهان امروز بالاترین و بهترین آموزش برای کشورهایی که بخواهند حرف اول را در دنیا داشته باشند روش تولید فکر نو و ایده‌ی جدید است. در قرن حاضر، خلاقیت، ارزشی روبه فزونی است، هدف امروزه‌ی بسیاری از جوامع، بالا بردن خلاقیت و نوآوری افرادی است که تحقق بخش نیازهای قرن ۲۱ باشند (آماییل^۱، ۲۰۱۹). امروزه در مدارس و همه مراکز آموزش عالی، توجه به خلاقیت، نوآوری و تربیت افراد خلاق در سرلوحه برنامه‌های آموزشی و درسی قرار گرفته است (مک دونالد و همکاران^۲، ۲۰۲۰). همچنین در دنیای کنونی، پیشرفت و توسعه هر جامعه را، بیش از هر چیز در گرو تربیت نیروهای انسانی کارآمدی می‌دانند که بتوانند با اندیشه پویا و خلاق خود، امکانات بالقوه موجود در آن جامعه را به امکانات بالفعل تبدیل نمایند (غفوری آثار؛ میرهاشمی؛ گنجی، ۱۳۹۵). همچنین متخصصان امر تعلیم و تربیت به این نکته واقفند که خلاقیت نباید به عنوان استعدادی منحصر به فرد و مختص به عده‌ای خاص در نظر گرفته شود. همه‌ی انسان‌ها از خلاقیت بهره‌مند هستند ولی امکان به ظهور رسیدن آن در افراد مختلف متفاوت است (لییادا و کلاوینیو^۳، ۲۰۱۹، کلاپ، ۲۰۱۶). پژوهش‌ها نشان داده است که افزایش تاب‌آوری نیز می‌تواند موجب افزایش بالا بردن توانایی‌های ذهنی و شناختی در فرد از جمله خودآگاهی، عزت نفس و خلاقیت شود (جونز، سیمپسون، بریگز، دورست و اندرسون^۴، ۲۰۱۹). از جمله مولفه‌هایی که می‌تواند بر موفقیت تحصیلی تأثیرگذار باشد احساس تعلق به مدرسه است. یعنی دانش‌آموز بتواند خود را جزئی از مدرسه بداند،

1 Amabile, T

2 McDonald, J. K., West, R. E., Rich, P. J., & Hokanson, B

3 Lebuda, I., & Glăveanu, V. P.

4 Jones, K. F., Simpson, G., Briggs, L., Dorsett, P., & Anderson, M

احساس کند که مورد حمایت معلم است، احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه داشته باشد، مشارکت علمی داشته باشد و بتواند به راحتی در فعالیتهای اجتماعی مدرسه مشارکت کند (بتی و بری^۱، ۲۰۰۵). در مطالعات گذشته پژوهش‌هایی با مولفه‌های خلاقیت، تاب‌آوری و موفقیت تحصیلی به صورت جداگانه انجام شده ولی بررسی این سه مؤلفه باهم بررسی نشده است. امروزه یکی از مشکلات اساسی در آموزش و پرورش این است که خلاقیت دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود. برخی از کلاس‌های درس از نظر محیط، محتوای آموزشی و حتی شیوه تدریس معلمان باعث نادیده گرفتن خلاقیت دانش‌آموزان می‌شود ولی هر کدام از این مؤلفه‌ها اگر در راستای پرورش خلاقیت دانش‌آموزان باشند می‌توان باعث رشد خلاقیت دانش‌آموزان در قرن ۲۱ باشد ولی با این وجود، توسعه خلاقیت در کلاس درس تحقیقاتی را ارائه می‌دهد که نشان می‌دهد خلاقیت به لحاظ مفهومی یا عملی به خوبی درک نشده است (کوئلار^۲، ۲۰۲۰). پژوهش حاضر در نظر دارد تأثیر خلاقیت را بر موفقیت تحصیلی به‌طور مستقیم و همچنین با نقش میانجی تاب‌آوری و احساس تعلق به مدرسه، در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم خانواده‌های نیروهای مسلح بررسی نماید و نتایج آن را نیز می‌توان به سایر اقشار جامعه تعمیم داد. این پژوهش می‌تواند نقطه عطفی باشد در بازنگری شیوه‌های آموزش جهت پرورش خلاقیت دانش‌آموزان، که اگر این امر صورت نگیرد، با توجه به تحقیقات مختلف در سراسر جهان و توسعه خلاقیت در این قرن متوجه خواهیم شد که بعد از مدتی شیوه‌های تدریس در کشورمان به شدت عقب افتاده است و به تبع آن دانش‌آموزان و همچنین نسل آینده ساز کشور در یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های روان‌شناختی یعنی خلاقیت با مشکل مواجه خواهند شد.

1 Beatty & Brew

2 Cuéllar, D

مبانی نظری

در این بخش محققین قصد دارند ضمن بیان مبانی نظری و تعریف عملیاتی از مبانی تئوریک موضوع هر فرضیه به صورت جداگانه مطرح و در نهایت مدل مفهومی پژوهش ارائه گردد. فرضیه اول عبارت است از: خلاقیت تأثیر مثبت و معنی‌داری بر تاب‌آوری دارد. برخی از دانشمندان، خلاقیت^۱ را توانایی و قدرت پدید آوردن اندیشه‌های جدید است و نوآوری تبدیل آن به محصول، خدمات و روش‌های جدید عملیات می‌دانند و همچنین در مورد ویژگی‌های افراد خلاق پژوهش‌های فراوانی انجام گرفته است برخی از پژوهش‌ها ویژگی‌هایی همچون انگیزه پیشرفت بالا، کنجکاوی فراوان، علاقه‌مندی به نظم و ترتیب، قدرت ابراز وجود در خودکفایی، تفکر انتقادی و امثال آن را بر شمرده‌اند (هوانگ، چانگ و چو^۲، ۲۰۲۰، مک دونالد و همکاران، ۲۰۲۰، رابینز، ۱۳۶۹). هنر آموزش و پرورش هر کشور این است که بتواند خلاقیت را در دانش‌آموزان شکوفا کند. تورنس^۳ (۱۹۶۱) از پیشگامان و محققان برجسته در زمینه خلاقیت معتقد است، خلاقیت فرایندی است که نسبت به مسائل، کمبودها و بن‌بست‌ها حساسیت دارد. تفکر خلاق در پی تشخیص مشکل، راه حل‌ها و سپس آزمایش فرضیه‌ها و راه حل‌ها است (هوانگ، چانگ و چو، ۲۰۲۰). عابدی با اقتباس از آزمون‌های مطرح خلاقیت، نظیر تورنس برای سنجش تفکر خلاق پرسش‌نامه ۶۰ گویه‌ای در چهار بعد سیالی (۱۶ گویه)، انعطاف‌پذیری (۱۱ گویه)، اصالت (۲۲ گویه) و بسط (۱۱ گویه) تهیه کرد (۱۳۷۲). در سال‌های اخیر، رویکرد روان‌شناسی مثبت‌نگر با شعار توجه به استعدادها و توانمندی‌های انسان مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های مختلف روان‌شناسی قرار گرفته است. این رویکرد بر شناسایی سازه‌ها و پرورش

1 Creativity

2 Huang, N. T., Chang, Y. S., & Chou, C. H.

3 Torrance

توانمندی‌هایی تأکید می‌کند که ارتقای سلامت و شادکامی انسان را فراهم می‌کند. در این پژوهش خلاقیت میزان نمره‌ای است که دانش‌آموزان از پرسش‌نامه خلاقیت عابدی کسب می‌کنند. از دیگر فرضیات این پژوهش تأثیر مثبت و معنی‌داری تاب‌آوری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است و همچنین خلاقیت با نقش میانجی تاب‌آوری تأثیر مثبت و معنی‌داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. تاب‌آوری^۱ یکی از مهم‌ترین راهبردی است که در موفقیت مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (جوادی و پرو، ۱۳۸۷: ۷۰). گارمزی و ماستن^۲ (۱۹۹۱)، بر این عقیده هستند که تاب‌آوری «یک فرآیند، توانایی یا پی‌آمد سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده» می‌باشد. به بیان دیگر، «تاب‌آوری سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار است» (وایت، اسلاتر، ترنر و بارکر^۳، ۲۰۲۰). البته تاب‌آوری تنها پایداری در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست و حالتی انفعالی در رویارویی با شرایط خطرناک نمی‌باشد؛ بلکه شرکت فعال و سازنده در محیطی پیرامونی خود است (سامانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۹۱ و ۲۹۰) و همچنین تاب‌آوری یک عمل یا رفتار یا ویژگی ناشی از انطباق با شرایط نامطلوب است (ایشاک، یوسف و مدیهیه^۴، ۲۰۲۰). باصری و همکاران معتقدند تاب‌آوری یعنی میزانی است که شخص وضعیتی را به عنوان چالش ارزیابی می‌کند، خود را متعهد به حل مشکل می‌داند و خود را قادر به کنترل وضعیت می‌بیند (۱۳۹۰). صلیبی شخصیت تاب‌آور را تحت عنوان سرسختی این‌گونه توصیف می‌کند: این اصطلاح را کوباسا^۵ در زمینه شخصیت به کار برده است و منظور او نوعی شخصیت است که دارای ویژگی‌هایی نظیر تعهد و هماوردجویی است و خود را مسلط

1 Resilience

2 Garmezy & Masten

3 White, C. A., Slater, M. J., Turner, M. J., & Barker, J. B.

4 Ishak, N. H. F. B., Yusoff, N. F. B. M., & Madihie, A

5 Kobasa

بر زندگی خود می‌داند، به نظر کوباسا این ساخت شخصیت قادر است افراد تحت فشار را از بیمار شدن حفظ کند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲). تاب‌آوری یک فرآیند پویا است و ممکن است دارای ۳ بخش باشد که عبارت است از ۱- تاب‌آوری صفتی پویا است؛ نه ایستا و این به آن معناست که ممکن است یک کودک خاص در دوره‌ای از زندگی اش شکست ناپذیر بوده، اما در دوره‌های دیگر شکست پذیر باشد. ۲- تاب‌آوری به معنای فقدان آسیب نیست؛ بلکه به مثابه سازگاری مثبت در برابر استرس می‌باشد. و ۳- تغییرات باید قابل توجه باشد؛ زیرا برخی استرس‌ها خوش‌خیم، برخی خفیف و برخی شدید می‌باشند (کاوه، ۱۳۹۱). از نظر روان‌شناسی، تاب‌آوری یا آسیب ناپذیری یعنی قابلیت که بعضی از کودکان در غلبه بر آنچه که به شدت روند رشد آنها را تهدید می‌کند، دارند. به عنوان مثال، کودکی که در یک خانواده کم درآمد، در یک محله مخروبه، با مادری مبتلا به اختلال روانی و پدری بیکار و معتاد و با تعداد زیادی خواهر و برادر زندگی می‌کند، به احتمال زیاد فردی مجرم و بزهکار خواهد شد. او ترک تحصیل خواهد کرد و یا معتاد می‌شود. آمارها نشان می‌دهند که فرقی نمی‌کند چه فرهنگ و قومیتی داشته باشد؛ بلکه یک چنین دوران کودکی معمولاً به دوران بزرگسالی نافرمانی ختم خواهد شد. با این حال بعضی از کودکان که در چنین محیط دهشتناکی رشد کرده‌اند، بزرگسالانی خوشبخت، سالم، فعال و کارآمد می‌شوند. این افراد ممکن است به دانشگاه بروند، فارغ‌التحصیل بشوند و مشاغل خوبی داشته باشند. همچنین دارای همسرانی دوست‌داشتنی و فرزندانی خوشبخت و خلاق باشند (کاوه، ۱۳۹۱). این افراد دارای قابلیت مقاومت هستند و به آنها تاب‌آور^۱ گفته می‌شود (براون و ابواتیق^۲، ۲۰۲۰). افراد تاب‌آور قادر هستند بر رفتار خود کنترل داشته

1 Resilience

2 Brown & Abuatig

باشند، خود را از سر درگمی برهانند و سیستم‌های حمایتی گسترده‌تری فراهم کنند (حسینی، ایوانوف و دولگی، ۲۰۱۹) تا به آنان برای سازگاری بهتر کمک کنند (براون و ابواتیق، ۲۰۲۰). محققان برای این افراد که در شرایط ناگوار و پر خطر پی آمدهای نامطلوب را نشان نمی‌دهند اصطلاحات دیگری مثل: آسیب ناپذیر^۱، مقاوم در برابر استرس^۲ و سرسخت^۳ به کار برده‌اند. اخیراً نیز اکثر محققان واژه تاب آور در برابر شرایط پر خطر و ناگوار را به کار می‌برند (جوادی و پرو، ۱۳۸۷). در خصوص ویژگی‌های تاب‌آوری می‌توان گفت: تاب‌آوری نیرویی درونی است که افراد را به سوی خود شکوفایی و خودباوری هدایت می‌کند؛ حتی اگر شرایط اجتماعی و خانوادگی او مناسب نباشد. شخصیت مقاوم، هوش هیجانی، شادکامی، آسایش ذهنی، خوش بینی، ایمان، خردمندی و خلاقیت از جمله ویژگی‌های افراد دارای تاب‌آوری است. افزایش تاب‌آوری موجب افزایش معنویت و اعتقادات مذهبی و بالا بردن توانایی‌های ذهنی و شناختی در فرد از جمله خودآگاهی، عزت نفس و خلاقیت و همچنین ارتقای سطح توانمندی‌های فردی و اجتماعی هم چون مدیریت هیجان، مهارت‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری در جامعه می‌شود (جونز، سیمپسون، بریگز، دورست و اندرسون^۴، ۲۰۱۹). اکثر محققان هم عقیده هستند که افراد تاب‌آور در عوامل مشابهی مشترک می‌باشند که برخی از این عوامل مشترک عبارت است از: هوش بالاتر، تازه‌جویی پایین‌تر، تعلیق کمتر به هم‌سالان بزهکار، عدم سوء مصرف مواد و بزهکاری، خودمختاری بالاتر، استقلال، هم‌دلی، تعهد به کار، جدیت، توانایی مهارت حل مسئله خوب و روابط خوب با هم‌سالان (جوادی و پرو، ۱۳۸۷: ۷۱، سوریا

1 Unvulnerable

2 Stress Resistant

3 Hardy

4 Jones, K. F., Simpson, G., Briggs, L., Dorsett, P., & Anderson, M

و پوتری^۱، ۲۰۱۷، براون و ابواتیق، ۲۰۲۰، جونز، سیمپسون، بریگز، دورست و اندرسون، ۲۰۱۹، وایت، اسلاتر، ترنر و بارکر، ۲۰۲۰). با توجه به ساختار و مؤلفه‌های هوش هیجانی می‌توان گفت که ادراک و ابراز هیجانات، تنظیم هیجانات، بهره‌جویی از هیجان و اداره کردن هیجان در موقعیت‌های پرخطر و ناگوار به عنوان عامل محافظ عمل می‌کند و تاب‌آوری افراد را ارتقاء می‌دهند. به‌طور مثال، تنظیم هیجانات می‌تواند به مدیریت خوب هیجانات کمک کند و مدیریت خوب هیجانات به خودکنترلی منجر می‌شود و خودکنترلی از عوامل مؤثر بر تاب‌آوری است. موضوع تاب‌آوری، اخیراً جایگاه ویژه‌ای در حوزه‌های روان‌شناسی تحول، روان‌شناسی خانواده و بهداشت روانی پیدا کرده است؛ به‌طوری که هر روز بر تعداد پژوهش‌های مرتبط با آن افزوده می‌شود. به‌طور مثال، کامپفر^۲ (۱۹۹۹) به این نتیجه رسید که تاب‌آوری بازگشت به تعادل اولیه یا رسیدن به تعادل سطح بالاتر در شرایط تهدیدکننده است و از این رو، سازگاری موفق در زندگی را فراهم می‌کند. در عین حال او به این نکته اشاره می‌کند که سازگاری مثبت با زندگی، هم می‌تواند پی‌آمد تاب‌آوری به شمار رود و هم به عنوان پیش‌آیند، سطح بالاتری از تاب‌آوری را سبب شود. کامپفر این مسئله را ناشی از پیچیدگی تعریف و نگاه فرآیندی به تاب‌آوری می‌داند. افزون بر این، پژوهش‌گران زیادی چون راتر (۱۹۹۹)، لوتار، سیچتی و بکر^۳ و ماستن (۲۰۰۱) معتقدند که تاب‌آوری نوعی ترمیم خود با پی‌آمدهای مثبت هیجانی، عاطفی و شناختی است. به نظر کانر و دیویدسون^۴ (۲۰۰۳) نیز تاب‌آوری، توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی - روانی در شرایط خطرناک است. در این پژوهش تاب‌آوری میزان نمره‌ای است که دانش‌آموزان از پرسش‌نامه

1 Surya, E., & Putri, F. A

2 Kampf

3 Luther, Cicchetti & Becker

4 Conner & Davidson

تاب‌آوری کانر و دیویدسون کسب می‌کنند. از دیگر فرض‌های محققین در این پژوهش این است که خلاقیت تأثیر مثبت و معنی‌داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. مدرسه به عنوان نهادی که وظیفه آموزش و پرورش دانش‌آموزان کشور را به عهده دارد می‌تواند تأثیر عمیقی بر پیشرفت جامعه داشته باشد. بدون شک برای ایجاد و تداوم نوآوری و شکوفایی در سازمان‌ها بایستی عوامل اثرگذار بر آن را شناسایی کرد و هرچه بیشتر بین این عوامل با میزان خلاقیت انطباق برقرار کرد. و همچنین محققین در این پژوهش معتقدند که خلاقیت تأثیر مثبت و معنی‌داری بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان دارد. به عبارتی یکی از عواملی که می‌تواند در میزان خلاقیت دانش‌آموزان مؤثر باشد احساس تعلق به آن مدرسه است. احساس تعلق به مدرسه که به‌طور کلی دارای شش خرده‌مقیاس شامل احساس تعلق به همسالان^۱، حمایت معلم^۲، احساس رعایت احترام و عدالت^۳ در مدرسه، مشارکت در اجتماع^۴، ارتباط فرد با مدرسه^۵ و مشارکت علمی^۶ می‌باشد (بری، بتی، وات، ۲۰۰۴). از طریق این شش عامل می‌توان میزان احساس تعلق دانش‌آموزان را به مدرسه سنجید و همچنین عضویت در یک گروه بندی سازمانی به تعریف خود و پاسخ به سؤال من کیستم کمک می‌کند (برومز^۸، ۲۰۱۹). در این پژوهش احساس تعلق به مدرسه میزان نمره‌ای است که دانش‌آموزان از پرسش‌نامه احساس تعلق به مدرسه^۹ (بری، بتی، وات^۱،

- 1 . Students' Sense of Belonging With Peers
- 2 . Teacher Support
- 3 . Fairness and Safety
- 4 . Engagement in the Broader Community
- 5 . Relatedness of Self with School
- 6 . Academic Engagement
- 7 . Brew, Beatty, Watt
- 8 Brooms
- 9 . sense of belonging to school

وات^۱، (۲۰۰۴) کسب می‌کنند. از دیگر فرضیات این پژوهش عبارت است از خلاقیت با نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت و معنی‌داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. در تحقیقات مختلف تأثیر خلاقیت و احساس تعلق به مدرسه (هوانگ، چانگ و چو^۲، (۲۰۲۰)، برومز^۳، (۲۰۱۹)، مک‌دونالد و همکاران، (۲۰۲۰). و تأثیر احساس تعلق به مدرسه و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان (گوتیرز و توماس^۴، ۲۰۱۹، همپدن تامپسون و گالیندو^۵ (۲۰۱۷) بررسی شده که محققین در این پژوهش به تأثیر این سه متغیر پرداختند. و مولفه‌ای که در این پژوهش نقش متغیر وابسته را دارد مؤلفه موفقیت تحصیلی است که نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه را به‌طور مستقیم بر مؤلفه موفقیت تحصیلی سنجیده می‌شود در نهایت این فرضیه بدین شکل مطرح می‌شود که احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت و معنی‌داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. به این معنی که دانش‌آموز در زمینه درس و تحصیل به اهدافی که تعیین کرده است و یا از او انتظار می‌رود برسد (گوتیرز و توماس^۶، ۲۰۱۹؛ گزگین^۷، ۲۰۱۹؛ کریشکو، فلیشر، والدایر، ویرث و لوتنر^۸، (۲۰۲۰). در این پژوهش موفقیت تحصیلی عبارت است از نمره معدل دانش‌آموزان. با توجه به فرضیات این پژوهش که مبتنی بر مبانی نظری و مطالعات پیشین است شکل شماره ۱ مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد.

1 .Brew, Beatty, Watt

2 Huang, N. T., Chang, Y. S., & Chou, C. H.

3 Brooms

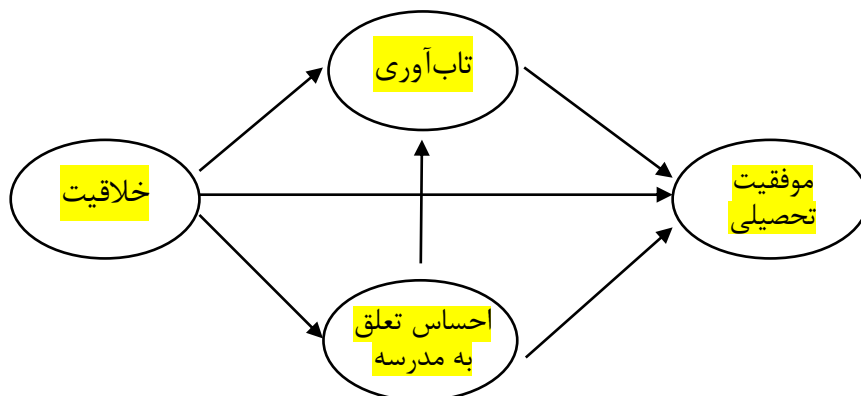
4 Gutiérrez, & Tomás

5 Hampden-Thompson, G., & Galindo

6 Gutiérrez, & Tomás

7 Gezgin

8 Kryshko, Fleischer, Waldeyer, Wirth & Leutner

روش شناسی

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و بر اساس گردآوری داده‌ها، در مقوله‌ی توصیفی-پیمایشی می‌باشد و از نظر روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم فرزندان کارکنان نیروهای مسلح در یکی از شهرک‌های نظامی در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ در شهر تهران بود و با استفاده از فرمول کوکران ۹۰ دانش‌آموز به عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. با توجه به ویژگی‌های این افراد یعنی: نوجوانی (برخورداری از تفکر انتزاعی)، محصل بودن، عضو خانواده کارکنان نیروهای مسلح، حضور در شهرک‌های سازمانی، تحصیل در مدارس سازمانی نیروهای مسلح و در کل عادت به سبک زندگی نیروهای مسلح، لازم دیده شده این پژوهش صورت بگیرد. لذا از پرسش‌نامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) و پرسش‌نامه خلاقیت عابدی (۱۳۷۲) برای اندازه‌گیری متغیرها استفاده شد و معدل آنها به عنوان نمره موفقیت تحصیلی‌شان لحاظ گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اسمارت پی آل اس^۱ استفاده شد. ابزارهای اندازه‌گیری در این پژوهش عبارتند از: الف- پرسش‌نامه

1 SmartPLS

تاب‌آوری که این پرسش‌نامه را کانرود دیویدسون^۱ (۲۰۰۳) با مرور منابع پژوهشی حوزه تاب‌آوری در یک بازه دوازده ساله تهیه و طراحی شد و از ۲۵ گویه مدرج ۵ گزینه از هرگز تا همیشه تشکیل شده است. بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در گروه سن، جمعیت عمومی، مراجعه‌کنندگان به بخش مراقبت‌های اولیه، بیماران سرپایی روان‌پزشکی، بیماران با مشکل اختلال اضطراب فراگیری دو گروه از بیماران استرس پس از حادثه^۲ انجام شده است. تهیه‌کنندگان این مقیاس بر این باورند که این پرسش‌نامه به خوبی قادر به تفکیک افراد تاب‌آور از غیرتاب‌آور در گروه‌های بالینی و غیربالینی بوده و می‌تواند در موقعیت‌های پژوهشی و بالینی مورد استفاده قرار گیرد (قربانی، ۱۳۹۱). ضریب آلفای کرونباخ مقیاس تاب‌آوری را ۰/۸۹ گزارش کرده‌اند. همچنین ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی در یک فاصله چهار هفته‌ای ۰/۸۷ بوده است. نمرات مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون با نمرات مقیاس سرسختی کوباسا همبستگی مثبت معناداری داشتند. در پژوهش حق رنجبر و همکاران (۱۳۹۰) ضریب پایایی ۰/۸۴ به دست آمد. روش نمره‌گذاری در پرسش‌نامه تاب‌آوری که ۲۵ عبارت دارد بدین شکل است: در یک مقیاس لیکرتی بین صفر (کاملاً نادرست) تا چهار (همیشه درست) نمره‌گذاری می‌شود. ب- پرسش‌نامه خلاقیت عابدی، عابدی (۱۳۷۲) با استفاده از آزمون تورنس این آزمون را ساخت، تا نمرات چهار بعد خلاقیت یعنی سیالی^۳ (۱۶ گویه)، انعطاف‌پذیری^۴ (۱۱ گویه)، بسط^۵ (۱۱ گویه) و اصالت^۶ (۲۲ گویه) را ارزیابی کند. این آزمون، یک آزمون ۶۰ سوالی است که هر سؤال سه

1 Conner KM, Davidson Resilience Scale(CD-RISC)

2 PTSD

3 Verbal Fluency

4 Flexibility

5 Elaboration

6 Originality

گزینه‌ای است که از کم به زیاد به ترتیب به آنها تعلق می‌گیرد. عابدی روایی این برسشنامه را با شیوه تحلیل عامل و همبستگی با آزمون‌های مشابه (تورنس) محاسبه کرد و ضریب همبستگی بین نمره کل آزمون تورنس و نمره کل آزمون معادله ۰/۴۶ به دست آمد (عابدی، ۱۳۷۲) و پایایی آن را با باز آزمایی و آلفای کرونباخ محاسبه شده است. ضریب پایایی خورده مقیاس‌های مختلف خلاقیت که توسط عابدی گزارش شده است به بدین ترتیب است: سیالی (۰/۸۵)، ابتکار (۰/۸۲)، انعطاف پذیری (۰/۸۴) و بسط (۰/۸۰) به دست آمد (عابدی، ۱۳۷۲). همچنین در پژوهش‌های متعددی از جمله شهنی و همکاران (۱۳۹۷) و غیره روایی و پایایی این آزمون با استفاده از روش‌های تحلیل عامل و باز آزمایی و آلفای کرونباخ تأیید شده است. ج- پرسش‌نامه احساس تعلق به مدرسه، این پرسش‌نامه در سال ۲۰۰۴ توسط بری، بتی و وات^۱ به صوت جملات مثبت در مقیاس لیکرت (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) طراحی شده است. پرسش‌نامه مذکور در سال ۲۰۰۵ نیز توسط بتی و بری مورد تجدید نظر قرار گرفته است که به طور کلی دارای ۶ خرده مقیاس شامل احساس تعلق به همسالان^۲، حمایت معلم^۳، احساس رعایت احترام و عدالت^۴ در مدرسه، مشارکت در اجتماع^۵، ارتباط فرد با مدرسه^۶ و مشارکت علمی^۷ می‌باشد. ضریب پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ برای کل پرسش‌نامه ۰/۷۵ و برای مؤلفه‌های احساس تعلق به همسالان ۰/۷۳، حمایت معلم ۰/۸۹، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه ۰/۷۵، مشارکت کردن در جامعه ۰/۸۴، ارتباط فرد با مدرسه ۰/۶۹ و مشارکت علمی ۰/۷۸ گزارش شده

-
- 1 Brew, C., Beatty, B., & Watt
 - 2 Students' Sense of Belonging With Peers
 - 3 Teacher Support
 - 4 Fairness and Safety
 - 5 . Engagement in the Broader Community
 - 6 . Relatedness of Self with School
 - 7 . Academic Engagement

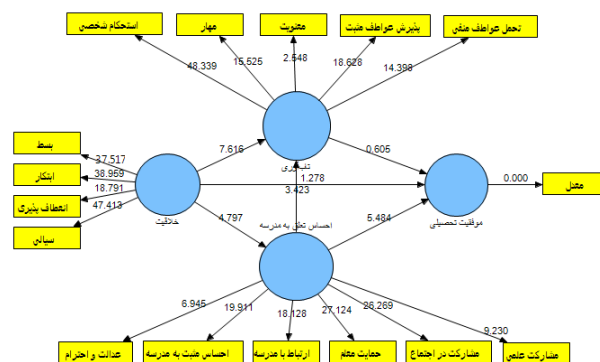
است (بری، بتی و وات، ۲۰۰۵). در ایران نیز مکیان و کلانتر کوشه (۱۳۹۲) به بررسی روایی و پایایی این پرسش‌نامه بر روی ۳۵۰ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی دختر و پسر شهر تهران (۲۰۰ دانش‌آموز پسر و ۱۵۰ دانش‌آموز دختر) پرداختند. در ابتدا پرسش‌نامه از انگلیسی به فارسی ترجمه گردید. نسخه فارسی شده آن در اختیار چند تن از اساتید دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی قرار گرفت که پس از اعمال نقطه نظرات ایشان برای ترجمه از فارسی به انگلیسی در اختیار یک مترجم قرار گرفت. نسخه اصلی با نسخه ترجمه شده به انگلیسی مقایسه و دوباره نیز موارد مورد نیاز اصلاح گردید. نتایج مربوط به روایی سازه مقیاس احساس ارتباط با مدرسه با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی وجود شش عامل ۱- حمایت معلم ۲- مشارکت در اجتماع ۳- احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه ۴- احساس مثبت نسبت به مدرسه ۵- ارتباط فرد با مدرسه ۶- مشارکت علمی را تأیید کرد. این شش عامل توانستند ۵۲ درصد واریانس کل را تبیین کنند (تمامی سؤالات دارای بار عاملی بالای ۰/۴۰ بودند). در نهایت براساس تحلیل عاملی مقیاس احساس تعلق به مدرسه شامل ۲۷ سؤال و ۶ زیر مقیاس است. همچنین آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش شامل احساس تعلق به مدرسه، تاب‌آوری، خلاقیت در پژوهش به ترتیب عبارتند از: ۰,۷۹۹۱، ۰,۷۱۸۳، ۰,۸۳۵۵ که از پایایی لازم برخوردارند. جدول شماره ۱ پایایی متغیرهای تحقیق را به تفکیک آورده است.

جدول شماره ۱ پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	آلفای کرونباخ
احساس تعلق به مدرسه	۰,۷۹۹۱
تاب‌آوری	۰,۷۱۸۳
خلاقیت	۰,۸۳۵۵

یافته‌ها

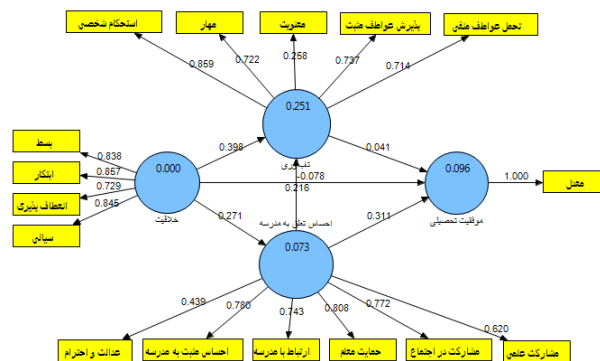
در این پژوهش مشخص شد خلاقیت تأثیر مثبت و معنی داری بر تاب‌آوری دارد. خلاقیت تأثیر مثبت و معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ندارد. تاب‌آوری تأثیر مثبت و معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. خلاقیت با نقش میانجی تاب‌آوری بر موفقیت تحصیلی تأثیر معنا داری ندارد. خلاقیت تأثیر مثبت و معنی داری بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان دارد. احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت و معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد و همچنین خلاقیت با نقش میانجی احساس تعلق به مدرسه تأثیر مثبت و معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد.

شکل ۱- مدل پژوهش در حالت معنا داری

شکل ۱، روابط بین متغیرهای خلاقیت - تاب‌آوری، تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی، خلاقیت - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه، احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه - تاب‌آوری، خلاقیت - تاب‌آوری

- موفقیت تحصیلی و خلاقیت - احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی را در حالت معناداری بیان می‌کند که اطلاعات آن در جدول ۱ آمده است.

شکل ۲- مدل اجرا شده همراه با ضرایب بارهای عاملی

شکل ۲ نیز روابط بین متغیرهای خلاقیت، خلاقیت - تاب‌آوری، تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی، خلاقیت - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه، احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه - تاب‌آوری، خلاقیت - تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی و خلاقیت - احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی را در حالت بارهای عاملی نشان می‌دهد. که اطلاعات آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- نتایج کل مدل

نتیجه	B	T	مسیر
تأثیر دارد	۰/۳۹۸	۷/۶۱۶	خلاقیت - تاب‌آوری
تأثیر ندارد	۰/۰۴۱	۰/۶۰۵	تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی
تأثیر ندارد	۰/۰۷۸	۱/۲۷۸	خلاقیت - موفقیت تحصیلی
تأثیر دارد	۰/۲۷۱	۴/۹۷۹	خلاقیت - احساس تعلق به مدرسه

تأثیر دارد	۰/۳۱۱	۵/۴۸۴	احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی
تأثیر دارد	۰/۲۱۶	۳/۴۲۳	احساس تعلق به مدرسه - تاب آوری

با توجه به اینکه مقدار T متغیرهای خلاقیت - تاب آوری، خلاقیت - احساس تعلق به مدرسه، احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه - تاب آوری خارج از بازه ۱/۹۶- تا ۱/۹۶ است، ضریب مسیر این متغیرها معنا دار بوده و از آنجایی که ضریب مسیر هر یک از روابط مثبت می باشد، روابط بین متغیرها مستقیم می باشد.

با توجه به اینکه مقدار T متغیرهای تاب آوری - موفقیت تحصیلی و خلاقیت - موفقیت تحصیلی درون بازه ۱/۹۶- تا ۱/۹۶ است، ضریب مسیر این متغیرها معنا دار نیست.

تعیین شدت تأثیر متغیرهای میانجی

برای تعیین اثر غیر مستقیم از طریق متغیر میانجی از آماره‌ای به نام VAF استفاده می شود که مقداری بین ۰ و ۱ را اختیار می کند و هر چه این مقدار به ۱ نزدیک تر باشد، نشان از قوی تر بودن تأثیر متغیر میانجی دارد. در واقع این مقدار نسبت اثر غیر مستقیم به اثر کل را می سنجد (داوری و رضازاده، ۲۰۱۴).

$$VAF = \frac{u \times v}{(u \times v) + c}$$

a- مقدار ضریب مسیر میان متغیر مستقل و میانجی

b- مقدار ضریب مسیر میان متغیر میانجی و وابسته

c- مقدار ضریب مسیر میان متغیر مستقل و وابسته

با توجه به شکل ۲:

$$VAF = \frac{0.390 \times 0.041}{(0.390 \times 0.041) + 0.070} = 0.070$$

این بدین معناست که ۷ درصد از اثر کل خلاقیت بر موفقیت تحصیلی از طریق متغیر میانجی تاب‌آوری تبیین می‌شود.

$$VAF = \frac{0.271 \times 0.511}{(0.271 \times 0.511) + 0.070} = 0.280$$

این بدین معناست که ۲۸ درصد از اثر کل خلاقیت بر موفقیت تحصیلی از طریق متغیر میانجی احساس تعلق به مدرسه تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از اهداف اساسی در آموزش و پرورش دانش‌آموزان، ایجاد و افزایش پیشرفت و موفقیت تحصیلی با روش‌های مختلف است. یعنی از طریق پرورش خلاقیت برای حل مشکلات پیچیده، ایجاد روحیه تاب‌آوری جهت زود تسلیم نشدن در برابر مشکلات و بهبود احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه و محیط آموزشی که پی‌آمدهای این عوامل می‌تواند منجر به پیشرفت تحصیلی شود، مگر شرایط خاصی بر آن محیط آموزشی و کادر آموزش و دانش‌آموزان حاکم باشد، که در این بحث به آن پرداخته خواهد شد. در این بخش محققین به بحث و بررسی فرضیات پژوهش، مقایسه آن با سایر یافته‌های علمی و همچنین ارائه پیشنهاد خواهند پرداخت. تقویت خلاقیت و تاب‌آوری در شرایط متفاوت برای دانش‌آموزان می‌تواند کارآمد باشد، یعنی تاب‌آوری در شرایط سخت و طاقت‌فرسا و خلاقیت در موقعیت‌های پیچیده بر عملکرد دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارد (انور، عبید و وقاص^۱، ۲۰۲۰). همچنین نتایج پژوهش ایشاک، یوسف و مدیهه^۲ (۲۰۲۰) معید این رابطه است. دانش‌آموزانی که قدرت تعمیم آموخته‌ها را به سایر موقعیت‌ها دارند، عملکرد بهتری نسبت به همسالان خود که از این

1 Anwar, Abid & Waqas

2 Ishak, N. H. F. B., Yusoff, N. F. B. M., & Madihie, A

ویژگی محرومند خواهند داشت (جین، یین، ژو و شائو^۱، ۲۰۱۹). یکی از مهم‌ترین مقاطع تحصیلی که نقش مهمی در آینده افراد دارد، مقطع دبیرستان است. دانش‌آموز در این دوره نسبت به انتخاب رشته و مسیر آینده تحصیلی خود تصمیم‌گیری و اقدام می‌کند (سجادی منزله، پیرخائفی، ۱۳۹۶). بنابراین می‌توان بیان نمود که تاب‌آوری و خلاقیت (گنزالس، موکوپادیایی^۲، ۲۰۱۹) از مؤلفه‌هایی هستند که در این مقطع حساس زندگی یکی از نیازهای اساسی دانش‌آموزان بشمار می‌رود. این در حالی است که صاحب‌نظران معتقدند که یکی از ویژگی‌های مهم افراد دارای سلامت روان وجود خلاقیت در آنها است (پیرخائفی، گودینی، حسینی، ۱۳۹۶). و همچنین آموزش تاب‌آوری می‌تواند موجب بهبودی بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان شود (صدری دمیرچی و همکاران، ۱۳۹۶). تحقیقاتی در زمینه تاب‌آوری، خلاقیت، احساس تعلق به مدرسه و یا موفقیت تحصیلی در داخل و خارج از کشور صورت گرفته است (گنزالس، موکوپادیایی، ۲۰۱۹)، تاکوکا^۳ (۲۰۱۴) پیرخائفی، گودینی، حسینی، ۱۳۹۶، برومز^۴ (۲۰۱۹)، جین، یین، ژو و شائو، ۲۰۱۹، انور، عبید و وقاص، ۲۰۲۰) که نتایج متفاوتی را در پی داشته است ولی با این ترکیب و جامعه آماری که در پژوهش حاضر وجود دارد نتیجه‌ای یافت نشد. در این پژوهش مشخص شد خلاقیت با تاب‌آوری رابطه مثبت و معنی‌دار دارد. این یافته‌ها با پژوهش‌های بشارت و محمدعلی (۱۳۹۰)، آرنوت و آلموئید^۵ (۲۰۲۰)، چن و پادیللا^۶ (۲۰۱۹)، هیرشمن، هارتلی و رات^۷ (۲۰۱۹)،

1 Jin, Yin, Zhou & Shao

2 Gonzalez Garcia, J., & Mukhopadhyay, T. P. (2019)

3 Taku k

4 Brooms

5 Arnout & Almoied

6 Chen & Padilla

7 Hirschmann, Hartley & Roth

گارسیا^۱ (۲۰۱۱)، لی آیو و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، گوهم^۳ (۲۰۱۷)، راودینگ^۴ (۲۰۱۸) هم خوانی دارد. اما نتایج این پژوهش در خصوص رابطه تاب‌آوری و موفقیت تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری نبود و با پژوهشی که رحیمی و علی اکبری (۱۳۹۴) با عنوان «تعیین رابطه بین تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کم‌شنوا مقطع راهنمایی شهرستان قروه» انجام داده بودند متفاوت بود. نمونه آماری آنها ۲۸۰ نفر از دانش‌آموزان کم‌شنوا (۱۴۳ پسر و ۱۳۷ دختر) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده بودند. از آزمودنی‌ها خواسته شد مقیاس تاب‌آوری کانرو دیویدسون را تکمیل کنند و از معدل کل سال تحصیلی ۹۳-۹۲ آن‌ها استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از روش تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج نشان داد که بین تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی، رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. تاب‌آوری می‌تواند پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کند و با افزایش میزان تاب‌آوری، میزان پیشرفت تحصیلی نیز افزایش می‌یابد (۱۳۹۴). یافته‌های پژوهش رحیمی و علی اکبری نشان می‌دهد که دانش‌آموزان کم‌شنوا جهت پیشرفت تحصیلی آموزش‌های لازم جهت تاب‌آوری را داشته‌اند و شاید بتوان گفت سبک زندگی این دانش‌آموزان به گونه‌ای است که با تلاش و سخت‌ورزی و تاب‌آوری به اهداف خود دست پیدا کنند. خلاقیت یکی از مؤلفه‌هایی است که می‌تواند در پیشرفت تحصیلی مؤثر باشد (آمایل، ۲۰۱۹؛ لیبادا و کلاوینیو، ۲۰۱۹؛ کلاپ، ۲۰۱۶؛ هوانگ، چانگ و چو، ۲۰۲۰؛ مک دونالد و همکاران، ۲۰۲۰). ولی در برخی شرایط ممکن است عوامل مداخله‌گر دیگری باشد که تأثیر خلاقیت بر موفقیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار داده و کاهش داده است. از جمله ۱- متون درسی

1 García

2 Liau et Al

3 Gohm

4 Rawding

(ویتکاور^۱، ۲۰۲۰)، متون درسی و به خصوص نوع تکالیف و کارخواسته‌ها به گونه‌ای است که خلاقیت دانش‌آموزان در آن تأثیر چندانی ندارد. ۲- روش تدریس (اکمن و کلیک^۲، ۲۰۱۶)، نیز ممکن است موجب کمرنگ شدن خلاقیت دانش‌آموزان گردد که اینجا جا دارد آموزگاران، آموزش‌های لازم را در خصوص به کار بردن شیوه‌هایی که زمینه‌های بروز خلاقیت در دانش‌آموزان را ایجاد می‌کند، طی نمایند. ۳- محیط آموزشی (اصلان و دوروهان^۳، ۲۰۲۰)، اعم از فضای کالبدی، ابزارهای کمک آموزشی، قوانین و مقررات و تعاملات موجود در مدارس به گونه‌ای است که به نظر می‌رسد عامل خلاقیت و زمینه‌سازی برای آن اهمیت چندانی ندارد. البته برخی از مواقع انتظارات از دانش‌آموز چنان بالا می‌رود که دانش‌آموزان به خاطر ترس از عدم موفقیت (اتلر و تیلفاریو^۴، ۲۰۲۰)، روش‌های خلاقانه را کنار گذاشته و الزاماً بر اساس مقررات موجود جهت رسیدن به اهداف حرکت می‌کند یعنی لازم است نحوه ارزشیابی دانش‌آموزان (مونچو^۵ و همکاران، ۲۰۱۹) مورد ارزیابی قرار گیرد که جا دارد در تحقیقات دیگری این عوامل بررسی شوند. احساس تعلق به مدرسه نشان‌داد رابطه مثبت و معنی‌داری با موفقیت تحصیلی دارد که با یافته‌های سمپاسا-کانینگا، چاپوت و همیلتون^۶ (۲۰۱۹)، سامرز، گوتمن، دی، انریت، کراسبی و توسیگ^۷ (۲۰۲۰) هم خوانی دارد. یعنی اگر در مدرسه شرایطی ایجاد شود که دانش‌آموز بتواند خود را جزئی از مدرسه بداند، احساس کند که مورد حمایت معلم است، احساس رعایت عدالت و احترام در مدرسه داشته باشد، مشارکت علمی داشته باشد و بتواند به راحتی

1 Wittkower

2 Ökmen, & Kılıç

3 Aslan, S. A., & Duruhan,

4 Ekler, T., & TILFARLIOĞLU

5 Münchow

6 Sampasa-Kanyinga, Chaput & Hamilton

7 Somers, Goutman, Day, Enright, Crosby & Taussig

در فعالیت‌های اجتماعی مدرسه مشارکت کند، این امر منجر به موفقیت تحصیلی می‌شود. و همچنین احساس تعلق به مدرسه می‌تواند باعث تاب‌آوری دانش‌آموزان نیز شود. و لذا پیشنهاد می‌شود متون درسی، روش تدریس، محیط آموزشی اعم از محیط فیزیکی مدارس، ابزارهای کمک آموزشی، قوانین و مقررات و تعاملات معلم و دانش‌آموزان و خلاصه تمامی عوامل به شکلی طراحی و مدیریت شود که خلاقیت و تاب‌آوری دانش‌آموزان را جهت پیشرفت و موفقیت تحصیلی برانگیزاند. در این پژوهش تلاش شد نقش مؤلفه‌های مختلف از جمله خلاقیت، تاب‌آوری و احساس تعلق به مدرسه بر موفقیت تحصیلی و تأثیر آنها بر یکدیگر شامل: خلاقیت - تاب‌آوری، تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی، خلاقیت - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه، احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی، احساس تعلق به مدرسه - تاب‌آوری، خلاقیت - تاب‌آوری - موفقیت تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه - موفقیت تحصیلی را سنجیده شود که نتایج فوق‌الذکر حاصل شد. از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به این نکته اشاره کرد که علاوه بر احساس تعلق به مدرسه و تاب‌آوری مؤلفه‌های دیگری نیز می‌تواند به عنوان نقش میانجی خلاقیت و موفقیت تحصیلی قرار بگیرد که در این پژوهش مورد بررسی قرار نگرفت، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به این مؤلفه‌ها پرداخته شود. در ضمن این نتایج می‌تواند راهنمایی برای معلمان و مسئولان حوزه آموزش و تربیت باشد، برای بالا بردن خلاقیت، تاب‌آوری، احساس تعلق به مدرسه و پیامد آنها موفقیت تحصیلی دانش‌آموزانی که آینده سازان کشور هستند.

منابع

- بشارت، محمدعلی؛ عباسپور دوپلائی، طاهره (۱۳۹۰). رابطه راهبردهای فراشناختی و خلاقیت با تاب‌آوری در دانشجویان، یافته‌های نو در روان‌شناسی. شماره ۴ صص ۱۲۲-۱۰۹.
- پیرخانی، علیرضا، گودینی، علی‌اکبر، حسینی، عبدالحمید (۱۳۹۶). «اثر بخشی الگوی بالینی خلاقیت درمانی بر عاثم جسمانی، اضطراب، افسردگی و کارکرد اجتماعی دانش‌آموزان» فصلنامه روان‌شناسی بالینی و شخصیت. دوره ۱۵، شماره ۱، پیاپی ۲۸ بهار و تابستان، صفحات ۱۷۹-۱۸۶.
- جوادی، خدارحم، پیرو، دارا. (۱۳۸۷). رابطه هوش هیجانی و تاب‌آوری در دانشجویان دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. اعتیاد پژوهی شماره ۸ صفحات ۸۲-۶۹.
- حسینی، سیدمحمدحامد؛ حاتمی، حمیدرضا؛ حسینی، سیداحمد؛ حسینی، سیدعلی. (۱۳۹۲). «رابطه نفوذ مدیران بحران بر مؤلفه‌های برنامه ریزی، خلاقیت و تاب‌آوری». فصلنامه علمی - پژوهشی روان‌شناسی نظامی، شماره ۱۸ صفحات ۶۷-۷۶.
- رابینز، استیفن، ترجمه قاسم کبیری (۱۳۶۹)، مبانی رفتار سازمانی، مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ اول، تهران.
- رحیمی، رضا؛ علی‌اکبری دهکردی، مهناز (۱۳۹۴). «رابطه تاب‌آوری و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کم‌شنوا». فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های نوین روان‌شناختی سال دهم، تابستان ۱۳۹۴، شماره ۳۸، صص ۱۳۳ - ۱۱۹.
- سامانی، س؛ جوکار، ب. و صحراگرد، ن (۱۳۸۶). تاب‌آوری، سلامت روانی و رضایتمندی از زندگی، روانپزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۳، ۲۹۰-۲۹۵.

سجادی منزله، پیرخائفی (۱۳۹۶). «اثر بخشی الگوی خلاقیت‌دردمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان». فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، سال چهارم، شماره چهارم (پیاپی ۱۶)، (بهار ۱۳۹۶) ص ۳۹-۴۸.

شهنی ییلاق، منجیه؛ علامه، عطفه؛ حاجی یخچالی، علیرضا؛ مهربانی زاده هنرمند، مهناز (۱۳۹۷). «تأثیر آموزش مهارت‌های مطلوب اجتماعی مبتنی بر برنامه گروه‌بندی مهارت بر شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پسر پرخاشگر». دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری. پاییز و زمستان ۱۳۹۷ صفحه ۴۵-۶۵.

صدری دمیچگی، اسماعیل؛ بشرپور، سجاده؛ رضانی، شکوفه؛ کریمانپور، غفار (۱۳۹۶). «اثر بخشی آموزش برنامه تاب‌آوری بر خشم و بهزیستی روان شناختی دانش‌آموزان تکانشور». فصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی مدرسه. مقاله ۶، دوره ۶، شماره ۴ - شماره پیاپی ۲۴، زمستان ۱۳۹۶، صفحه ۱۳۹-۱۲۰.

غفوری آثار، مریم؛ میرهاشمی، مالک؛ گنجی، حمزه. (۱۳۹۵). سهم هوش هیجانی، ویژگی‌های شخصیتی و عوامل جمعیتی با میانجی‌گری انگیزش پیشرفت در تبیین خلاقیت دانش‌آموزان دوره متوسطه. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی.

قربانی، زهره (۱۳۹۱). مقیاس تاب‌آوری کونور و دیویدسون (CD-RISC)، تهران، موسسه آزمون‌یاریا (طراح و تولیدکننده آزمون، نرم افزار و محصولات کمک آموزشی علوم رفتاری و رشته‌های وابسته).

کاوه، محمد، (۱۳۹۱)، آسیب‌شناسی بیماری‌های اجتماعی (جلد اول)، تهران: نشر جامعه‌شناسان، چاپ اول

کفایت، محمد (۱۳۷۳). بررسی ارتباط شیوه‌ها و نگرش‌های فرزند پروری با خالقت و رابطه متغیر اخیر باهوش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان‌های پسرانه اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز

مک کارتی، ش، تاجیک، محمدرضا، (۱۳۸۲)، «نقش اطلاعات در مدیریت بحران»، تهران: انتشارات بی‌نا.

- Amabile, T. (2019). GUIDEPOST: Creativity, Artificial Intelligence, and a World of Surprises Guidepost Letter for Academy of Management Discoveries. Academy of Management Discoveries, (ja).
- Anwar, A., Abid, G., & Waqas, A. (2020). Authentic Leadership and Creativity: Moderated Meditation Model of Resilience and Hope in the Health Sector. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 10(1), 18-29.
- Arnout, B. A., & Almoied, A. A. (2020). A structural model relating gratitude, resilience, psychological well-being and creativity among psychological counsellors. *Counselling and Psychotherapy Research*.
- Aslan, S. A., & Duruhan, K. (2020). The effect of virtual learning environments designed according to problem-based learning approach to students' success, problem-solving skills, and motivations. *Education and Information Technologies*, 1-31.
- Beatty, B., & Brew, C. (2005). Measuring student sense of connectedness with school: The development of an instrument for use in secondary schools.
- Brew, C., Beatty, B., & Watt, A. (2004, December). Measuring students' sense of connectedness with school. In *Australian Association for Research in Education Annual Conference*, Melbourne.
- Brooms, D. R. (2019). "I was just trying to make it": Examining urban Black males' sense of belonging, schooling experiences, and academic success. *Urban Education*, 54(6), 804-830.
- Brown, R., & Abuatiq, A. (2020). Resilience as a strategy to survive organizational change. *Nursing Management*, 51(2), 16-21.
- Chen, X., & Padilla, A. M. (2019). Emotions and creativity as predictors of resilience among L3 learners in the Chinese educational context. *Current Psychology*, 1-11.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82.
- Cuéllar, D. (2020). Review of Developing creativity in the classroom: Learning and innovation for 21st-century schools. *Education Review*, 27.
- Davari, Ali and Rezazadeh, A. "Structural equation modeling software PLS." (2014).

- Ekler, T., & TILFARLIOĞLU, F. Y. (2020). A Study on the Possible Effects of the Fear of Success and Rejection Sensitivity on Academic Success. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(38), 164-186.
- Fleishman, E. A. (1999). "Evaluating physical abilities required by jobs". *Personnel Administrator*, 21(6), 82-86.
- Friedson, E (2010). Professions and the occupational principle. IN E. Friedson (Ed), *professions and their prospects* (pp 19-27). Beverly Hills, (A:Sage).
- García-Campayo J, Vicente Martínez-Vizcaíno.(2011) Reliability and validity of the Spanish version of the 10-item Connor- Davidson Resilience Scale (10-item CD-RISC) in young adults.*Health Qual Life Outcomes*.2011; 9: 63.
- Garnezy, N., & Masten, A. S. (1991). The protective role of competence indicators in children at risk
- Gezgin, D. M. (2019). The Effect of Mobile Learning Approach on University Students' Academic Success for Database Management Systems Course. *International Journal of Distance Education Technologies (IJDET)*, 17(1), 15-30.
- Gohm, A., & Rotach, M. W. (2017). Toward generalizing the impact of surface heating, stratification, and terrain geometry on the daytime heat export from an idealized valley. *Journal of Applied Meteorology and Climatology*, 56(10), 2711-2727.
- Gonzalez Garcia, J., & Mukhopadhyay, T. P. (2019). The Role and Efficacy of Creative Imagination in Concept Formation: A Study of Variables for Children in Primary School. *Education Sciences*, 9(3), 175.
- Gutiérrez, M., & Tomás, J. M. (2019). The role of perceived autonomy support in predicting university students' academic success mediated by academic self-efficacy and school engagement. *Educational Psychology*, 39(6), 729-748.
- Hampden-Thompson, G., & Galindo, C. (2017). School-family relationships, school satisfaction and the academic achievement of young people. *Educational Review*, 69(2), 248-265.
- Healy, P. M., and J. M. Wahlen. 1999. A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons* 13 (December): 365-383.
- Hirschmann, T., Hartley, N., & Roth, S. (2020). Can we build resilience by way of creativity? Artistic ventures in a London hospice. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 24(2-3), 116-131.

- Hosseini, S., Ivanov, D., & Dolgui, A. (2019). Review of quantitative methods for supply chain resilience analysis. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 125, 285-307.
- Huang, N. T., Chang, Y. S., & Chou, C. H. (2020). Effects of creative thinking, psychomotor skills, and creative self-efficacy on engineering design creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 37, 100695.
- Ishak, N. H. F. B., Yusoff, N. F. B. M., & Madihie, A. (2020). Resilience in Mathematics, Academic Resilience, or Mathematical Resilience?: An Overview. *Universal Journal of Educational Research*, 8(5A), 34-39.
- Ius, M., & Sidenberg, M. (2017). The All-Powerful Freedom: Creativity and Resilience in the Context of Friedl Dicker-Brandeis' Art Teaching Experiment. In *Multidisciplinary Digital Publishing Institute Proceedings* (Vol. 1, No. 9, p. 904).
- Jackson, D., Firtko, A., & Edenborough, M. (2007). Personal resilience as a strategy for surviving and thriving in the face of workplace adversity: a literature review. *Journal of advanced nursing*, 60(1), 1-9.
- Jager, R. (1988). *Psychological diagnosis*. New York: prager.
- Jin, Y. F., Yin, Z. Y., Zhou, W. H., & Shao, J. F. (2019). Bayesian model selection for sand with generalization ability evaluation. *International Journal for Numerical and Analytical Methods in Geomechanics*, 43(14), 2305-2327.
- Jones, K. F., Simpson, G., Briggs, L., Dorsett, P., & Anderson, M. (2019). A study of whether individual and dyadic relations between spirituality and resilience contribute to psychological adjustment among individuals with spinal cord injuries and their family members. *Clinical rehabilitation*, 33(9), 1503-1514.
- Kobasa S (1979) Stressful life events, personality, and health: An enquiry into hardiness, *Journal of Personality & Social Psychology*, 37, 1, 1-11.
- Kroeger, Otoo, (2011), *Type Talk: The 16 Personality Types That Determine How We Live, Love, and Work*.
- Kroeker, L.P. (2013). *Kast and rosenzweig, of cit, p. 464. Personal Classification/ assignment Models*. New York: prager.
- Kryshko, O., Fleischer, J., Waldeyer, J., Wirth, J., & Leutner, D. (2020). Do motivational regulation strategies contribute to university students' academic success?. *Learning and Individual Differences*, 82, 101912.
- Lebuda, I., & Glăveanu, V. P. (Eds.). (2019). *The Palgrave handbook of social creativity research*. Palgrave Macmillan.
- Liau, L. M., Ashkan, K., Tran, D. D., Campian, J. L., Trusheim, J. E., Cobbs, C. S., ... & Iwamoto, F. M. (2018). First results on survival from a

- large Phase 3 clinical trial of an autologous dendritic cell vaccine in newly diagnosed glioblastoma. *Journal of translational medicine*, 16(1), 142.
- McDonald, J. K., West, R. E., Rich, P. J., & Hokanson, B. (2020). Instructional Design for Learner Creativity. In *Handbook of Research in Educational Communications and Technology* (pp. 375-399). Springer, Cham.
- Melnik, G., Pantserov, K., & Sveshnikova, N. (2018). Content analysis of media texts covering crises on practical seminars on political psychology as a necessary condition of the upgrade of the students' communicative culture (on the example of chemical attack in Ghouta in 2013). *Медиаобразование*, (3).
- Münchow, H., Richter, T., von der Mühlen, S., & Schmid, S. (2019). The ability to evaluate arguments in scientific texts: Measurement, cognitive processes, nomological network, and relevance for academic success at the university. *British Journal of Educational Psychology*, 89(3), 501-523.
- Ökmen, B., & Kılıç, A. (2016). The effect of language teaching methods on academic success in turkey. *Journal of Education and Training Studies*, 4(10), 193-199.
- Rawding, S. (2018). Creativity, Curiosity and Resilience. *Early Childhood Studies: A Student's Guide*, 63.
- Sampasa-Kanyinga, H., Chaput, J. P., & Hamilton, H. A. (2019). Social media use, school connectedness, and academic performance among adolescents. *The journal of primary prevention*, 40(2), 189-211.
- Steege, F. (2012). *Psychological assessment of Military Personnel*. New York: John Wiley and sons.
- Surya, E., & Putri, F. A. (2017). Improving Mathematical Problem-Solving Ability and Self-Confidence of High School Students through Contextual Learning Model. *Journal on Mathematics Education*, 8(1), 85-94.
- Taku k. (2014) Relationships among perceived psychological growth, resilience and burnout in physicians. *Personality and Individual Difference*. (59): 120-123.
- Wenck, K. W. J. (2003). *Defining Leadership*. Kingston, ON: Canadian Forces Leadership Institute.
- White, C. A., Slater, M. J., Turner, M. J., & Barker, J. B. (2020). More positive group memberships are associated with greater resilience in Royal Air Force (RAF) personnel. *British Journal of Social Psychology*.
- Wittkower, L. R., & Lo, L. S. (2020). Undergraduate Student Perspectives on Textbooks and Implications for Academic Success. *Open Praxis*, 12(1), 115-130.

